

Att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer

En slutredovisning om utvecklingsmedel
och kompetensstöd 2012–2014

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-317-7
Artikelnummer 2015-5-13

Publicerad www.socialstyrelsen.se, maj 2015

Förord

I december 2011 beslutade regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att fördela utvecklingsmedel och i samarbete med länsstyrelserna skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare. Denna rapport är Socialstyrelsens redovisning av uppdraget. Rapporten riktar sig främst till regeringen.

Taina Bäckström
Ställföreträdande generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	9
Avgränsningar	10
Underlag för rapporten	10
Genomförande av uppdraget	11
Fördelningen och uppföljningen av utvecklingsmedlen	12
Skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd	16
Extern utvärdering av uppdraget	21
Slutsatser och förslag	25
Bilaga 1. Uppföljning av 2014 års utvecklingsmedel	27
Kommunernas verksamhet med 2014 års utvecklingsmedel	27
De ideella föreningarnas verksamhet med 2014 års utvecklingsmedel	32
Länsstyrelsernas kompetensstöd	37
Bilaga 2. Bilagor som finns tillgängliga på Socialstyrelsens webbplats	39

Sammanfattning

Socialstyrelsen har under perioden 2012–2014 haft regeringens uppdrag att fördela utvecklingsmedel och tillsammans med länsstyrelserna skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att utveckla kvaliteten i arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som utsatts för eller bevittnat våld och till våldsutövare. Uppdraget har bestått av tre delar:

- att fördela och följa upp utvecklingsmedel
- att skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd
- en extern utvärdering av uppdraget.

Umeå Centre for Evaluation Research (UCER) har på uppdrag av Socialstyrelsen genomfört den externa utvärderingen, inklusive en brukarundersökning.

Denna rapport beskriver hur Socialstyrelsen och länsstyrelserna har arbetat med uppdraget samt slutsatserna från den externa utvärderingen.

Utvecklingsmedlen

Totalt har Socialstyrelsen fördelat cirka 212 miljoner kronor i utvecklingsmedel till kommuner och ideella föreningar under åren 2012, 2013 och 2014. Målet med utvecklingsmedlen till kommunerna har varit att kvaliteten i socialtjänstens stöd till våldsutsatta, barn som utsatts för eller bevittnat våld samt våldsutövare ska utvecklas och bli mer likvärdigt över landet. Fördelningen av medel har varit förenad med prestationskrav, som har syftat till att förbättra kommunernas förutsättningar att följa lag och normering på området. Kommunerna har i huvudsak använt utvecklingsmedlen till att arbeta med att kartlägga omfattningen av våld i nära relationer, samordna och samverka inom kommunerna och mellan kommuner och andra organisationer. De har även utvecklat personalens kompetens samt tagit fram eller reviderat rutiner, riktlinjer och checklistor för arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, barn som utsatts för eller bevittnat våld samt till våldsutövare.

Utvecklingsmedlen till ideella föreningar har syftat till att utveckla verksamhet på lokal nivå som förbättrar det direkta stödet till den enskilda individen. Stödinsatser för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat och eller utsatts för våld har varit de vanligaste verksamhetsområdena. Kompetensutveckling, dokumentation och statistik har varit andra arbetsområden.

Ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd

Syftet med ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd har varit att höja kunskapen hos kommuner och ideella föreningar inom området våld i nära relationer. Socialstyrelsen har förmedlat kunskap om normering samt kunskapsstöd och metoder i arbetet till särskilda utvecklingsledare på länsstyrelserna. Utvecklingsledarna har i sin tur ansvarat för det regionala kunskapsstödet till kommuner och ideella föreningar.

För att ytterligare förstärka och möjliggöra utveckling och kunskapshöjning för kommuner och ideella aktörer har de årligen kunnat söka utvecklingsmedel. Eftersom både utvecklingsmedlen och kunskaps- och metodstödet har syftat till att styra utvecklingen av arbetet med våld i nära relationer i en viss riktning har det varit viktigt att dessa två delar har varit nära sammankopplade. Det kunskapsstödande material som Socialstyrelsen fört ut på nationell nivå har också återspeglats i utformningen av prestationskraven och ansökningshandlingarna för utvecklingsmedel.

Genom kunskaps- och metodstödet har Socialstyrelsen och länsstyrelserna skapat en struktur för att nå ut till professionen med normering och kunskapsstöd på området våld i nära relationer. Länsstyrelserna har blivit en tydlig förmedlare av kunskap på området. Länsstyrelserna har också kunnat följa upp utvecklingen regionalt och lokalt samt fånga upp nya utvecklingsområden. Den regionala stödstrukturen ger således förutsättningar för kommuner och ideella föreningar att utveckla kvaliteten i arbetet.

Den externa utvärderingen

UCER har i sin utvärdering jämfört den nya modellen för fördelning av utvecklingsmedel med den gamla (när länsstyrelserna fördelade medel). Den övergripande slutsatsen från utvärderingen är att skillnaderna mellan modellerna inte är stora. UCER konstaterar att de ökade kraven i den nya modellen har ökat förutsättningarna att nå regeringens mål. Kommuner och ideella organisationer har i högre grad sökt bidrag för kvalitetsutveckling i stället för att finansiera basverksamhet. Det har också uppfattats som odelat positivt av de ideella föreningarna att de i den nya modellen har kunnat söka medel direkt från Socialstyrelsen och inte, som tidigare, via sin kommun. En väsentlig skillnad mot tidigare är det nationella och regionala kunskaps- och metodstöd som har utvecklats. Detta har, tillsammans med Socialstyrelsens kompetensstödande material, värdesatts av många.

Socialstyrelsens och länsstyrelsernas slutsatser

Kommunernas arbete med våld i nära relationer går framåt, men det finns fortsatta utvecklingsbehov. Det finns fortfarande betydande skillnader över landet när det gäller vilket stöd våldutsatta barn och vuxna, barn som bevittnat våld samt våldsutövare kan få. För att möjliggöra en långsiktig och stabil struktur för kunskapsöverföring behöver kunskaps- och metodstödet fortsätta att utvecklas. Det behövs också fortsatta stimulansmedel på området. Prestationskraven kan dock ha inneburit att kommuner som inte hunnit så långt i sitt arbete inte har kunnat ansöka om medel. Det har också, enligt den externa utvärderingen, varit mycket resurskrävande att söka och återrapporera medlen. Med fortsatta stimulansmedel kan därför ansökningsförfarandet behöva förenklas.

Inledning

Socialstyrelsen har under perioden 2012–2014 haft regeringens uppdrag att fördela utvecklingsmedel och tillsammans med länsstyrelserna skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd (i fortsättningen används benämningen kompetensstöd). Syftet med fördelningen av utvecklingsmedlen har varit att kvalitetsutveckla arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som utsatts för eller bevittnat våld och till våldsutövare. För att fördelningen av medlen skulle bli ändamålsenlig och bidra till ett långsiktigt arbete på området, har ett nationellt och regionalt kompetensstöd kopplats till medelsfördelningen. Regeringens övergripande målsättningar med uppdraget har varit följande:

- Våldsutsatta kvinnor och barn som utsatts för eller bevittnat våld ska få det stöd och den hjälp de behöver oavsett i vilken kommun de bor.
- Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som utsatts för eller bevittnat våld och till våldsutövare ska kvalitetsutvecklas. Insatser som är anpassade till behoven hos våldsutsatta kvinnor i särskilt utsatta grupper ska utvecklas.
- En del av kommunernas arbete ska vara att utveckla behandlingsinsatser som riktar sig till våldsutövare och som samtidigt tar hänsyn till kvinnors och barns behov av trygghet och säkerhet.
- Kommunernas arbete ska bli mer långsiktigt, strukturerat och samordnat.

Uppdraget har bestått av följande tre delar:

1. att fördela och följa upp utvecklingsmedel
2. att skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd
3. att utvärdera uppdraget externt och även göra en brukarundersökning.

Denna rapport beskriver hur Socialstyrelsen och länsstyrelserna har arbetat med uppdraget samt slutsatserna från den externa utvärderingen. I rapporten beskrivs uppdragets tre delar var för sig men avslutas med slutsatser och förslag för framtiden för uppdraget som helhet.

I september 2013 och 2014 har Socialstyrelsen lämnat årliga delredovisningar till regeringen som har inkluderat både användningen av utvecklingsmedel samt en redogörelse av kompetensstödet. Delredovisning av 2014 års verksamhet ligger som bilaga 1 till denna rapport och tidigare delredovisningar (för 2012 och 2013) finns att ta del av på Socialstyrelsens webbplats. Uppdraget har utvärderats av UCER under tiden det har genomförts. UCER har också genomfört en brukarundersökning. UCER:s slutrapport och delrapporter, inklusive brukarundersökningen, finns tillgängliga på Socialstyrelsens webbplats (se bilaga 2).

Avgränsningar

Rapporten beskriver hur Socialstyrelsen och länsstyrelserna har genomfört uppdraget. För mer detaljerad information om hur utvecklingsmedlen har använts och vad som erbjudits inom kompetensstödet hänvisas till de årliga delredovisningarna som nämnts i inledningen. En redovisning av 2014 års utvecklingsmedel återfinns i bilaga 1 i denna rapport.

Underlag för rapporten

Denna rapport baseras på material från tidigare delredovisningar samt redovisning från 2014 års utvecklingsmedel (bilaga 1).

Rapporten baseras även på ett underlag som länsstyrelserna tagit fram inför slutredovisningen av kompetensstödet genom en enkät till alla länsstyrelserna.

Genomförande av uppdraget

I det här avsnittet beskrivs de tre delarna i uppdraget.

För att skapa en helhet i genomförandet av uppdraget har de tre delarna integrerats och samordnats. En stor del av uppdraget har bestått i att skapa en fungerande samverkan mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna, i synnerhet när det gäller genomförandet av kompetensstödet. Socialstyrelsen har haft rollen att leda samverkan med länsstyrelserna, främst genom att vara sammankallande till en myndighetsgemensam arbetsgrupp bestående av Socialstyrelsen och representanter från länsstyrelserna i Stockholm, Västra Götaland, Örebro, Västmanland och Kalmar. Den myndighetsgemensamma arbetsgruppen har tillsammans ansvarat för att planera och genomföra kompetensstödet. Arbetsgruppen har tagit fram en genomförandeplan som varit vägledande för arbetet. Till arbetsgruppen har kopplats ett chefssamråd med chefer från Socialstyrelsen och länsstyrelserna.

Uppdraget har även innefattat erfarenhetsutbyte och en regelbunden dialog med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Riksorganisation för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Unizon (tidigare Sveriges Kvinnojourers och Tjejjourers Riksförbund) och Brottsofferjouren (BOJ).

Tolkning av uppdraget

I enlighet med regeringens riktlinjer i uppdraget, har utvecklingsmedlen till kommunerna inriktats mot att stimulera arbete på ett område där socialnämnden har ett förtydligat ansvar enligt socialtjänstlagen¹. De har också haft för avsikt att möjliggöra ett långsiktigt utvecklingsarbete inom den ordinarie verksamheten istället för ett mer projektorienterat arbetssätt. Utgångspunkten för utvecklingsmedlen till ideella föreningar har varit att utveckla verksamhet på lokal nivå som förbättrar det direkta stödet till den enskilda individen.

Utifrån dessa utgångspunkter tog Socialstyrelsen i samarbete med länsstyrelserna fram blanketter och anvisningar för medlen.

Även när det gäller kompetensstödet har utgångspunkten varit socialnämndens förtydligade ansvar enligt socialtjänstlagen och gällande normering. Avsikten har varit att rikta kompetensstödet till hela socialnämndens verksamhet inklusive omsorg om personer med funktionsnedsättningar, missbruks- och beroendevård samt äldreomsorg.

¹ 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, beträffande stöd och hjälp till kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående samt till barn som utsatts för eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående.

Fördelningen och uppföljningen av utvecklingsmedlen

Bakgrund

Sedan 2007 har staten bidragit med utvecklingsmedel till kommuner för att de ska kvalitetsutveckla arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som utsatts för och bevittnat våld och till våldsutövare. Från 2007 till 2011 ansvarade länsstyrelserna för fördelningen och Socialstyrelsen följde upp användningen av medlen på nationell nivå².

I slutredovisningen av medlen 2007–2009 konstaterade Socialstyrelsen att regeringens mål med satsningen inte till fullo var uppfyllda. Omfattningen av kommunernas utvecklingsarbete varierade, och fortfarande fanns det kommuner som i liten utsträckning arbetade med frågan. Socialstyrelsen bedömde också att utvecklingsarbetet inte var så strukturerat, samordnat och långsiktigt som det var tänkt. Orsakerna till att målen inte hade uppfyllts kunde till exempel vara att kommunerna i stor utsträckning saknade ett kunskaps- och metodstöd i arbetet.

När Socialstyrelsen fick uppdraget att fördela utvecklingsmedel förändrades villkor, prioriteringar och regler kring utvecklingsmedlen. Medlen skulle enligt uppdraget fördelas till prestationsbaserade insatser för kommunerna och det fanns inga i förväg fastställda fördelningsramar per län. I uppdraget valde regeringen också att särskilja medlen i två olika delar så att ideella aktörer, som tidigare sökt via sin kommun, kunde ansöka om medel direkt hos Socialstyrelsen.

Prestationskrav

För att uppnå målet med prestationsbaserade insatser skulle Socialstyrelsen, enligt regeringens riktlinjer, införa prestationskrav för kommunerna för att de skulle kunna få ta del av medlen. Socialstyrelsen formulerade därför ett antal krav för kommunerna som började gälla från 2013 års fördelning.

Prestationskraven togs fram med utgångspunkt i socialtjänstlagen och Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld³. Kraven skulle synliggöra de viktiga grundförutsättningar som krävs på övergripande nivå för att bedriva ett långsiktigt utvecklingsarbete. Kraven har fokuserat på följande:

- socialnämndens kunskap om omfattningen av våldet i kommunen
- socialnämndens mål och ansvarsfördelning
- socialnämndens rutiner för verksamhet som överlämnats till annan utförare.

Socialstyrelsen antog att prestationskraven skulle påverka kommunerna på olika sätt. För att de kommuner som inte kunde nå upp till kraven skulle kunna ansöka om medel, införde Socialstyrelsen därför prestationskraven

² Redan 2006 fördelade länsstyrelserna vissa utvecklingsmedel men ett betydligt mindre belopp än från 2007.

³ SOSFS 2009:22 upphörde att gälla den 1 oktober 2014 då Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer trädde i kraft.

först 2013. Under 2012, som var det första året då Socialstyrelsen fördelade medlen, började myndigheten informera kommunerna om de kommande kraven.

Prestationskraven har inneburit en styrning mot att kommunerna ska arbeta i enlighet med socialtjänstlagen och Socialstyrelsens allmänna råd (2009:22)⁴. De allmänna råden innehöll rekommendationer om socialnämndens övergripande planering och arbetet med utredningar och insatser till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Bedömning och fördelning

Socialstyrelsen har haft att fördela 70 miljoner kronor till kommunerna per år och 20 miljoner kronor till ideella föreningarna per år. Socialstyrelsen har beviljat medel till kommunerna inom ramen för tre övergripande utvecklingsområden:

- kommunens arbete med att utveckla förutsättningarna för en fungerande verksamhet
- socialtjänstens arbete med att upptäcka och utreda våldsutsatta
- socialtjänstens arbete med insatser för skydd, stöd och behandling, samt uppföljning av insatserna.

De ideella föreningarna har beviljats medel inom ramen för två övergripande utvecklingsområden:

- arbete med dokumentation och statistik
- arbete med skydd, stöd och behandling.

Medlen har fördelats på årlig basis, det vill säga kommunerna och de ideella föreningarna har behövt ansöka om medel varje år även om arbetet till stor del har varit detsamma under de tre åren. Kommunerna har kunnat ansöka antingen på egen hand eller tillsammans med andra kommuner i en gemensam ansökan.

Ansökningarna har bedömts i en bedömningsgrupp bestående av ett antal sakkunniga på Socialstyrelsen. Länsstyrelserna har inför bedömningen lämnat yttranden till Socialstyrelsen. Utgångspunkten i bedömningen av ansökningar har varit uppdragets syfte och prioriteringar och för kommunernas del också prestationskraven. Socialstyrelsen har ställt krav på att ansökningarna ska hålla en god kvalitet när det gäller relevans, förankring och genomförbarhet.

Socialstyrelsen har eftersträvat en stor geografisk spridning på medlen och har velat stimulera utvecklingen i hela landet. Därför har Socialstyrelsen valt att fördela medel till många aktörer istället för att fördela större summor till några få aktörer.

Inkomna och beviljade ansökningar

Under de tre åren 2012–2014 har 59 kommuner sökt och beviljats medel för alla år. Det har tillkommit en del nya kommuner vid varje ansökningsom-

⁴ SOSFS 2009:22 upphörde att gälla den 1 oktober 2014 då Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4) om våld i nära relationer trädde i kraft.

gång, samtidigt som några kommuner som tidigare sökt medel inte har återkommit med en ansökan. 66 kommuner har aldrig själva sökt utvecklingsmedel och inte heller varit del i en gemensam ansökan. Tabell 1 visar antalet inkomna ansökningar per år samt antal beviljade ansökningar.

Tabell 1 Översikt över antalet inkomna och beviljade ansökningar 2012–2014.

År	Kommuner el. föreningar	Inkomna ansökningar	Beviljade ansökningar
2012	Kommuner	128	122
	Föreningar	161	118
2013	Kommuner	127	106
	Föreningar	152	100
2014	Kommuner	117	111
	Föreningar	116	95
Summa		801	652

Som framgår av tabellen har Socialstyrelsen avslagit mycket få ansökningar, i synnerhet när det gäller kommunerna. För 2013 gjordes flest avslag för kommunerna (21 stycken). Avslagen baserades i majoriteten av fallen på att kommunen inte uppfyllde prestationskraven. När det gäller de ideella föreningarna, är konkurrensen större eftersom fler aktörer ansöker om en mindre summa pengar. Det är också anledningen till att de ideella aktörerna har fått betydligt fler avslag. Dessa har oftast motiverats med hänsyn till konkurrensen och ansökans relevans utifrån syftet med medlen.

Uppföljningen av utvecklingsmedel

Varje år har två återrapporteringsenkäter skickats från Socialstyrelsen, en till kommunerna och en till de ideella föreningarna. Alla kommuner och föreningar som beviljats utvecklingsmedel har fått enkäterna. Därutöver har länsstyrelserna årligen redovisat den regionala utvecklingen inom området.

En genomgång av kommunernas återrapporteringar för åren 2012–2014 visar att de vanligaste åtgärderna har handlat om att kartlägga omfattningen av våld i nära relationer, att samordna och samverka inom kommunerna och mellan kommuner och andra organisationer, att kompetensutveckla personal, samt att ta fram eller revidera rutiner, riktlinjer, checklistor med mera för arbetet med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som utsatts för eller bevittnat våld och till våldsutövare.

I arbetet med stöd, skydd och behandling har de vanligaste målgrupperna för verksamheten varierat något över åren. Under 2012 och 2013 genomfördes framför allt stödinsatser för barn som bevittnat eller själva utsatts för våld. Under 2014 var det vanligast med stödinsatser för våldsutsatta kvinnor, men nästan lika många kommuner genomförde då även stödinsatser för barn. Inom ramen för stödinsatserna har det gjorts vissa satsningar på särskilt utsatta grupper, t.ex. våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund samt våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem.

Av föreningarnas redovisningar framgår att stödinsatser för våldsutsatta kvinnor har varit det vanligaste verksamhetsområdet. Att arbeta med stödinsatser för barn har också varit vanligt, liksom att arbeta med dokumentation och statistik samt olika former av kompetensutveckling. Under 2014 ökade dessutom andelen föreningar som arbetade med boendeplatser. Minst vanligt har det varit att föreningarna har genomfört insatser för våldsutövare. Detta måste ses mot bakgrund av att få ideella föreningar arbetar med insatser till våldsutövare.

Ekonomisk redovisning av utvecklingsmedlen

Totalt har Socialstyrelsen fördelat cirka 212 miljoner kronor till kommuner och ideella föreningar under åren 2012, 2013 och 2014. Totalt har kommunerna under åren sökt 338 miljoner kronor, och de ideella föreningarna har sökt 243 miljoner kronor.

Av tabell 2 framgår hur mycket medel som fördelats per år och hur mycket som har använts under samma år som medlen fördelades. De medel som inte hade använts vid årets slut har man fått förbruka under några få månader in på nästkommande år och därför är summan förbrukade medel högre vid avstämning efter sista förbrukningsdag. Om medlen inte använts vid sista förbrukningsdag har de återbetalats till Socialstyrelsen. De medel som beviljades för 2014 fick användas fram till och med den 31 mars 2015. Socialstyrelsen har inte hunnit ta del av redovisningen för januari–mars 2015 vid datumet för denna rapport. Därför saknas det uppgifter om förbrukade medel för 2014 vid sista förbrukningsdatum i tabell 2.

Tabell 2 Översikt över fördelningen och förbrukningen av utvecklingsmedel 2012–2014.

		Fördelat (kr)	Förbrukat (kr)	Förbrukat vid sista förbrukningsdatum under nästkommande år (kr)
År				
2012	Kommun	39 501 000	16 177 994	38 420 491
	Ideella	20 000 000	12 321 320	19 360 591
2013	Kommun	53 687 000	40 530 902	51 450 785
	Ideella	20 000 000	18 200 954	19 753 481
2014	Kommun	58 785 000	43 082 002	
	Ideella	20 000 000	19 466 524	
Totalt		211 973 000	149 779 696	

Som framgår av tabellen har Socialstyrelsen inte under något år fördelat alla medel (70 miljoner) till kommunerna. Det beror främst på att få sökanden har beviljats hela sitt sökta belopp. Det i sin tur beror på att Socialstyrelsen har bedömt att vissa delar i en ansökan är mindre relevanta eller har brister i beskrivningen av genomförandet. Eftersom medlen fördelas på årlig basis och användningstiden är kort är det inte heller alltid möjligt för kommunerna och de ideella föreningarna att tillgodogöra sig alltför stora summor. I många fall har de kommuner som har fått bidrag haft en stor andel medel kvar inför nästkommande ansökningsomgång.

Som också framgår av tabellen ovan har kommunerna haft svårt att göra av med medel under samma år som de har beviljats. Det har enligt kommunerna främst berott på medlens korta användningstid och att de inte har kunnat påbörja sitt arbete förrän de har fått besked om beviljande av medel.

Utifrån den stora konkurrensen om medel till de ideella föreningarna har det under alla år varit möjligt att fördela hela beloppet till dessa. Föreningarna har även i större utsträckning än kommunerna kunnat använda sina medel under innevarande år, vilket bland annat kan antas bero på att de beviljas mindre summor än kommunerna.

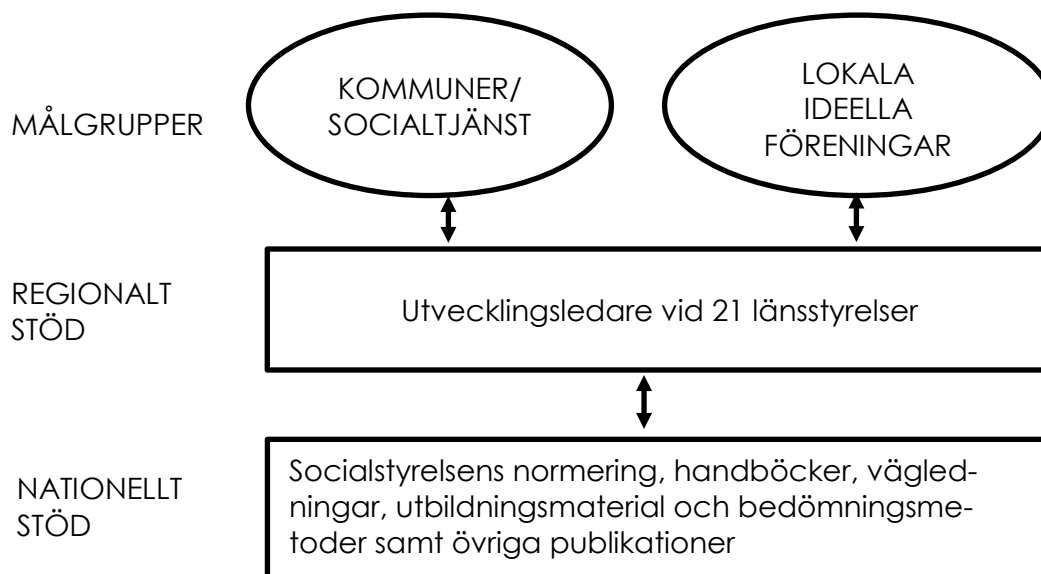
Den enskilt största budgetposten för utvecklingsmedlen är lönekostnader. Flertalet kommuner har till exempel under samtliga år beviljats medel för tjänsten kvinnofridssamordnare eller en liknande funktion. Det kan också gälla andra mer tidsbegränsade funktioner (till exempel en projektledare eller projektsamordnare) eller vikariekostnader för att lösgöra nyckelpersonal för utbildningssatsningar. Utvecklingsmedlen har inte haft till syfte att finansiera löpande verksamhet. Dock har många ideella föreningar svårt att nå en långsiktig och hållbar finansiering. Den osäkra finansieringen leder till att kvinnojourerna ofta har ansökt om och ibland även har beviljats medel för såväl utvecklingsarbete som för viss löpande verksamhet.

Skapa ett nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd

Uppdragets andra del bestod i att Socialstyrelsen i samarbete med länsstyrelserna skulle skapa ett nationellt och regionalt kompetensstöd med syftet att höja kunskapen hos kommuner och ideella föreningar på området våld i nära relationer.

Det nationella och regionala kompetensstödet kan beskrivas som en nationell och regional struktur för kunskapsöverföring. Socialstyrelsen har ansvarat för det nationella kompetensstödet till länsstyrelserna och dessa har i sin tur ansvarat för det regionala kompetensstödet till kommunerna och de ideella föreningarna. Socialstyrelsen har utbildat utvecklingsledare vid länsstyrelserna med utgångspunkt i Socialstyrelsens normering och kunskapsstöd på området våld i nära relationer. Utvecklingsledarna har i sin tur erbjudit kompetensstöd till kommunerna i sina respektive län för att uppnå en kunskapshöjning inom socialtjänsten och bland de ideella aktörer som utför socialtjänst. För att ytterligare förstärka och möjliggöra utveckling och kunskapshöjning för kommuner och ideella aktörer har de kunnat söka årliga utvecklingsmedel.

Översikt – organisering av nationellt och regionalt kompetensstöd

Socialstyrelsens nationella stöd

För att ge vägledning till kommunerna om tillämpningen av socialtjänstlagen har Socialstyrelsen tagit fram föreskrifter och allmänna råd, vägledningar, utbildningsmaterial, handböcker, meddelandeblad med mera på området våld i nära relationer. Socialstyrelsen har även tagit fram standardiserade bedömningsmetoder.

Den nationella tillsynen som genomfördes 2012-2013⁵ visade att lagen inte följs i alla kommuner och att det finns stora skillnader mellan kommunerna. I de flesta av de granskade kommunerna fann Inspektionen för vård och omsorg, IVO, brister bland annat vad gäller utredning och dokumentation, rutiner, kompetens och kvalitet, långsiktigt stöd och riskbedömning. För att möjliggöra kvalitetshöjning av socialnämndens arbete på området tog Socialstyrelsen fram föreskrifter och allmänna råd (2014:4) om våld i nära relationer. Dessa trädde ikraft i oktober 2014 och ersatte de tidigare gällande allmänna råden (2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld.

Utifrån identifierade brister i kommunernas arbete har en viktig utgångspunkt för kompetensstödet varit att kunna erbjuda stöd i arbetet med utredning, dokumentation och uppföljning av ärenden. En annan viktig fråga har varit att klargöra ansvars- och rollfördelningen mellan kommuner och ideella föreningar när de genomför insatser enligt socialtjänstlagen.

Socialstyrelsens nationella kompetensstöd har bestått i att förmedla kunskap genom kompetenshöjande insatser riktade till länsstyrelsernas utvecklingsledare. Socialstyrelsen har genomfört kompetenshöjande insatser

⁵ IVO:s rapport Våld. Nationell tillsyn 2012-2013. Kommunernas, hälso- och sjukvårdens och kvinnojourernas arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

vid 4–6 tillfällen per år för länsstyrelsernas utvecklingsledare. Kunskapen har förmedlats av experter på Socialstyrelsen och av externa föreläsare och har fokuserat på följande områden:

- Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2/2012 om kommuners respektive ideella föreningars ansvar för god kvalitet m.m. vid utförandet av insatser enligt socialtjänstlagen
- Socialstyrelsens allmänna råd (2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor samt barn som bevittnat våld samt handboken VÅLD
- Socialstyrelsens bedömningsmetoder FREDAs; FREDAs kortfrågor, FREDAs beskrivning och FREDAs farlighetsbedömning
- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2012:4) om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge, Socialstyrelsens handbok Vårdnad, boende och umgänge och hanteringen av förekomsten av våld i ärenden om vårdnad, boende och umgänge
- stöd och skydd till våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld; nya regler i socialtjänstlagen, BBIC, forskningsläget gällande riskbedömningsmetoder och stödinsatser för våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld
- Socialstyrelsens arbete med evidensbaserad praktik i socialtjänsten, SKL:s arbete för att stödja evidensbaserad praktik
- utbildningsmaterialen kring särskilt utsatta grupper; *Sällan sedda, Skylla sig själv?*, *Ensam och utsatt*, *Vänd dem inte ryggen* och *Blånader och silverhår*
- Socialstyrelsens vägledning om skyddat boende; *Fristad från våld*
- kvalitetsarbete inom socialtjänsten; ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete, öppna jämförelser och tillsyn
- nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer.

Länsstyrelsens regionala roll

När länsstyrelserna fick uppdraget om kompetensstödet hade de redan andra pågående uppdrag när det gäller mäns våld mot kvinnor, till exempel uppdrag om stöd till samordning. I det uppdraget ingår även samordning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Utvecklingsledarnas arbete med kompetensstödet har därmed haft en naturlig plattform och mandat i de redan befintliga uppdragen. Detta har underlättat länsstyrelsernas samverkan och samordning även med andra samhällsaktörer än dem som är målgrupper för kompetensstödet (till exempel rättsväsende och hälso- och sjukvård).

Länsstyrelserna samordnar också olika interna och externa nätverk på området mäns våld mot kvinnor som är viktiga forum för att kunna identifiera regionala utvecklingsbehov.

Samarbetet med SKL:s regionförbund har i många fall fyllt en viktig funktion för länsstyrelsernas arbete i länen, inte minst genom att få till stånd möten med politiker och beslutsfattare samt för att sprida information om lagstiftningen och om det stöd som länsstyrelserna erbjuder.

Länsstyrelsens regionala kompetensstöd

De aktörer som har erbjudits länsstyrelsernas kompetensstöd är i första hand kommuner och ideella föreningar. Deltagare i kommunerna har varit socialsekreterare, chefer samt förtroendevalda politiker. Även andra myndigheter och aktörer som inte direkt omfattas av uppdraget har tagit del av insatserna, till exempel personal inom hälso- och sjukvården.

Den vanligaste kommunövergripande insatsen har varit stöd till samordning av bland annat nätverksträffar för information och erfarenhetsutbyte. Vidare har utbildningar och andra kompetenshöjande insatser erbjudits i stor omfattning samt stöd till implementering. Länsstyrelserna har också anordnat konferenser, som hållits på olika platser i länen för att nå så många som möjligt. Länsstyrelserna har samlat in och följt upp kunskaper och erfarenheter på lokal nivå samt spridit lärande exempel. De har även spridit kunskap i samband med att de har konsulterats av kommuner och ideella föreningar. Vissa länsstyrelser har gått samman efter geografisk närhet för att koordinera sina insatser.

Länsstyrelsernas satsningar i kompetensstödet

Länsstyrelserna har med utgångspunkt i Socialstyrelsens kompetenshöjande insatser i det nationella stödet haft fem gemensamma satsningar under uppdragsperioden:

- Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2/2012
- bedömningsmetoderna FREDA
- Socialstyrelsens normering och handboken VÅLD
- särskilt utsatta grupper
- våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld.

Socialstyrelsens meddelandeblad 2/2012

Länsstyrelserna har genomfört omfattande utbildningsinsatser för att sprida kunskaper om socialnämndens respektive de ideella föreningarnas ansvar för god kvalitet m.m. när en ideell förening utför socialtjänst på uppdrag av nämnden. Insatserna har inneburit att så gott som samtliga kommuner numera är medvetna om de rättsliga förutsättningarna. Ideella föreningar har fått större kunskap om vad de kan förvänta sig av kommunerna, bland annat när det handlar om avtal kring genomförande av socialtjänstinsatser.

Bedömningsmetoderna FREDA

Nästan 200 av landets kommuner och stadsdelar har tagit del av länsstyrelsernas utbildningsinsatser om bedömningsmetoderna FREDA. Många av kommunerna som deltagit i utbildningarna arbetar med att införa samtliga eller delar av bedömningsmetoderna.

Socialstyrelsens normering och handboken VÅLD

Flertalet av länsstyrelserna har vänt sig till de beslutsfattande nivåerna i kommunerna för att nå ut med kunskap om Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2009:22 och handboken VÅLD.

Under november–december 2014 genomförde länsstyrelserna och Socialstyrelsen sju större regionala konferenser på olika orter i landet. Konferenserna syftade till att informera och nå ut med de nya föreskrifterna på områ-

det våld i nära relationer (SOSFS 2014:4). Konferenserna var en förstärkning av länsstyrelsernas pågående arbete med att utbilda i den nya författningen. Det totala deltagarantalet på konferenserna uppgick till ca 1700 personer. Socialstyrelsen och länsstyrelserna bjöd även in personal inom hälso- och sjukvården att delta, eftersom de också omfattas av föreskrifterna.

Särskilt utsatta grupper

Samtliga länsstyrelser har uppmärksammat de särskilt utsatta grupper som lyfts fram i förarbetena⁶ och de har använt Socialstyrelsens fem utbildningsmaterial som bas. Exempelvis har några länsstyrelser skapat nätverk för olika yrkeskategorier inom socialtjänsten som arbetar med äldre och personer med funktionsnedsättning, som har erbjudits fördjupad kunskap. Man har även anordnat utbildningsinsatser i samverkan med kommuner och hälso- och sjukvård.

Barn som utsatts för eller bevittnat våld

Barns rätt till stöd och skydd när de lever med våld i familjen är ett område som har lyfts fram vid de flesta av länsstyrelsens insatser. I detta arbete har man bland annat presenterat metodstöd som kan användas i arbetet med barn och ungdomar som är utsatta för våld.⁷ I flera län samarbetar man också med barnhusen.

Övergripande utvecklingstendenser

Länsstyrelserna har uppmärksammat att flera kommuner har börjat organisera arbetet med våld i nära relationer så att det ingår i socialtjänstens ordinarie verksamhetsplanering och i kommunens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete. Många kommuner reviderar sina riktlinjer och rutiner så att de följer SOSFS 2014:4.

Länsstyrelsernas satsningar på FREDA bedömningsmetoder har fått stort genomslag i landet. Det finns dock enligt länsstyrelserna fortfarande utvecklingsbehov i många kommuner när det gäller att arbeta systematiskt med att identifiera våldsutsatta.

Vidare har länsstyrelserna sett att fler kommuner än tidigare samverkar kring gemensamma insatser i form av till exempel kompetenscenter eller barnahus. Detta har i sin tur bidragit till att socialnämndens ansvar för barn som bevittnat och utsatts för våld har synliggjorts i högre utsträckning.

Länsstyrelserna har också noterat att kommunerna alltmer uppmärksammar våldsutövares behov av stöd och hjälp kopplat till de våldsutsattas behov av säkerhet.

Medvetenheten hos kommuner och ideella föreningar om respektive aktörs ansvar, när kommunen lämnar över genomförandet av en insats enligt socialtjänstlagen, upplevs ha ökat markant jämfört med tidigare. Fler kommuner än tidigare skriver avtal med en lokal kvinnojour om utförande av insatser enligt socialtjänstlagen, vilket stärker rättssäkerheten för enskilda och tydliggör ansvarsfördelningen mellan parterna. De ideella föreningarna är också mer medvetna än tidigare om sitt eget ansvar för god kvalitet när de

⁶ Proposition 2006/07:38 Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor.

⁷ Länsstyrelsen i Stockholm samarbetar exempelvis med Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning för att ta fram och sprida metoden Barn och ungdomar utsatta för våld; Signs of Safety och BBIC-metodstöd och myndighetsutövning.

genomför insatser och de har även börjat ta till sig metoder för arbetet som till exempel FREDA.

När det gäller hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer har landsting och vårdgivare efterfrågat ett kunskapsstöd i arbetet, bland annat i samband med de regionala konferenserna som Socialstyrelsen och länsstyrelserna anordnade gemensamt. Även utvecklingsmedel har efterfrågats i detta sammanhang.

Ekonomisk redovisning av administrativa kostnader

Totalt har Socialstyrelsen haft 19 miljoner kronor årligen för att genomföra uppdraget. Av dessa har Socialstyrelsen använt fyra miljoner kronor per år, inklusive finansiering av den externa utvärderingen. Kostnaderna för den externa utvärderingen har totalt uppgått till 2,7 miljoner kronor. Socialstyrelsen har årligen betalat ut 15 miljoner kronor (av de 19 miljonerna) till länsstyrelserna för deras del av uppdraget. De tre största länen, Stockholms län, Skåne län och Västra Götalands län har tilldelats 1 miljon kronor per år och övriga län har tilldelats 666 666 kronor vardera per år. I tabell 3 redovisar vi hur medlen till länsstyrelserna sammantaget har förbrukats under de tre åren. Länsstyrelserna har inte redovisat medlens användning per år till Socialstyrelsen och det som inte har förbrukats vid årets slut har därför använts för nästföljande år.

Tabell 3 Länsstyrelsernas förbrukning av medel 2012–2014.

År	Totalt bidrag (kr)	Förbrukat (kr)
2012	15 000 000	9 629 780
2013	15 000 000	16 411 439
2014	15 000 000	16 903 517
Totalt	45 000 000	42 944 736

De regionala konferenserna som genomfördes hösten 2014 krävde en utökad finansiering. Socialstyrelsen fick efter ett särskilt regeringsbeslut tillåtelse att använda delar av de medel som inte fördelats till kommunerna för 2014 för att genomföra konferenserna. Det totala beloppet uppgick till 1 775 000 kronor. Dessa medel har redovisats separat i en rapport till regeringen den 30 april 2015.

Extern utvärdering av uppdraget

Socialstyrelsen anlidade UCER vid Umeå universitet för att utvärdera den nya modellen för fördelning av utvecklingsmedlen och kompetensstödet. Den nya modellen jämförs i utvärderingen med den gamla modellen (när länsstyrelserna fördelade medlen). Utvärderingen har genomförts i form av en slutrapport och två delrapporter. Dessa finns tillgängliga på Socialstyrelsens webbplats (se bilaga 2). Det material som har använts vid utvärderingen är dokument, intervjuer och enkäter.

Sammanfattning av resultaten från den externa utvärderingen

Nedan presenteras ett urval av de slutsatser som UCER har kommit fram till i sin rapport. Slutsatserna utgår från följande fyra övergripande utvärderingsfrågor⁸ som varit vägledande i deras utvärdering:

- 1) Skiljer sig projekt som beviljats medel enligt den nya modellen från de som fick medel enligt den gamla?
- 2) Hur uppfattas den nya modellens ändamålsenlighet och det metodutvecklande arbete som eftersträvas i den?
- 3) Hur har och kan det nationella och regionala kompetensstödet integreras i SKL:s regionala stödstrukturer (utvecklingsarbetet i kommun och region)?
- 4) Hur uppfattar målgrupperna värdet av insatserna?

Skillnaderna mellan den nya och gamla modellen är inte stora. En väsentlig skillnad är dock det nationella och regionala kompetensstödet som har utvecklats. UCER konstaterar att de ökade kraven i den nya modellen, inklusive prestationskraven, har ökat förutsättningarna för att uppnå regeringens mål. Projektägarna har dock uttryckt att den nya modellen i något mindre utsträckning än den gamla bidrar till att möta målgruppernas behov, lokal kompetensuppbyggnad och samverkan mellan aktörer, med undantag för en större andel av kvinnojourerna som tycker att den nya modellen bidragit till metodutveckling och kompetensuppbyggnad.

De utvecklingsmedel som beviljas utgör oftast ett viktigt ekonomiskt tillskott till verksamhetens ordinarie arbete, men det är enligt UCER sannolikt inte avgörande om det är länsstyrelserna eller Socialstyrelsen som fördelar medlen.

Någon integrering i SKL:s regionala stödstrukturer och dess arbete för evidensbaserad praktik i socialtjänsten sker inte enligt utvärderingen. I stödstrukturerna arbetar man inte med våld och man har inte den kompetensen. SKL:s plattformsarbete var dessutom okänt för de flesta respondenterna. Projektägare i kommunerna pekar på att det saknas koppling mellan kommunernas utvecklingsarbete och SKL:s plattformar medan det finns en viss koppling mellan kommunernas utvecklingsarbete och det arbete som Socialstyrelsens bedriver till stöd för en evidensbaserad praktik i socialtjänsten.

UCER har genomfört en kunskapsöversikt och även intervjuat våldsutsatta och våldsutövare som fått stöd vid verksamheter som har beviljats utvecklingsmedel enligt den gamla eller den nya modellen eller båda. Baserat på detta underlag har man noterat att målgrupperna i det stora hela är nöjda med de insatser som de har tagit del av.

⁸ De mer specifika utvärderingsfrågorna finns i slutrapporten (se bilaga 2).

UCERS:s bedömning av fördelar med den nya modellen

- Ideella organisationer och kommuner söker var för sig och ansökningarna är mer anpassade till att kommunerna och de ideella organisationerna har olika behov och förutsättningar.
- Beviljandet av utvecklingsmedel blir mer enhetligt och rättssäkert bedömt för ideella organisationer respektive kommuner.
- Den nya modellen har i viss mån bidragit till utvecklingen av befintliga metoder och insatser, samt till utprovning och utveckling av nya metoder och insatser.
- Det kompetensstöd och kompetensstödande material som Socialstyrelsen har bidragit med samt länsstyrelsernas kompetensstöd värdesätts av många.
- Hälften av projektägarna tycker att den nya modellen har förbättrat möjligheterna att integrera projektlärdomar i den ordinarie verksamheten.
- Den nya modellen upplevs som tydligare, mer enhetlig och mer styrande i riktning mot statens mål.
- Kommuner och ideella organisationer har i högre grad sökt bidrag för kvalitetsutveckling i stället för att finansiera basverksamhet.

UCERS:s bedömning av nackdelar med den nya modellen

- Det har varit mycket resurskrävande att söka och återrapportera medel och detta kan ha påverkat viljan att söka medel.
- Det finns en risk att verksamheter med störst behov av kvalitetsutveckling inte söker eller får medel, vilket kan leda till eller befästa kvalitetskillnader i landet.
- Det finns en risk att medlen motverkar långsiktighet och mer omfattande satsningar, på grund av ettårsprincipen och osäkerhet om fortsatt medelstildelning.
- Den nya modellen har hittills haft något sämre förutsättningar än den gamla modellen att nå ut till specifika målgrupper.
- Den nya modellen har hittills haft något sämre förutsättningar att bidra till metodutveckling och att utveckla insatser som möter brukarnas specifika och sammansatta behov.

UCER påpekar i sin rapport att tidpunkten för utvärderingen kan ha påverkat resultaten och slutsatserna. Utvärderingen gjordes under en tid då den nya modellen bara hade pågått under en kort tid, och under en period när modellen var under utveckling. Om utvärderingen hade gjorts senare, skulle troligtvis en del av nackdelarna som nu framträder ha försvunnit. Detta eftersom projektägarna då skulle ha lärt sig modellen och Socialstyrelsen skulle ha hunnit utveckla och förenkla vissa delar i ansökningsprocessen.

När det gäller den nya modellens hittills något försämrade förutsättningar att möta brukarnas specifika och sammansatta behov, baserar UCER sin slutsats på att ansökningsförfarandet tar längre tid och resurser från arbetet med målgrupperna. Vidare menar UCER att när den nya modellen bedöms ur ett brukarperspektiv, baserat på kunskapsöversikten och intervjuer med

målgrupperna, är det få av de kvalitetsaspekter⁹ som målgrupperna tycker är viktiga som främjas av den nya modellen. Dock påpekar UCER att de inte specifikt undersökt frågan om målgrupperna verkligen har påverkats negativt av den ökande administrationen och den ökande styrningen i den nya modellen. Slutsatsen bygger på annan forskning som pekar på att ökade krav på dokumentation kan ha konsekvenser för verksamheter och professionella.

Dessutom framhåller UCER att de projekt som fått utvecklingsmedel i den nya modellen än så länge inte skiljer sig från projekten i den gamla modellen. Det tyder på att arbetet med att utveckla metoder inte har förändrats i praktiken och att insatserna för målgrupperna inte har påverkats nämnvärt.

⁹ Dessa kvalitetsaspekter är enligt UCER:s rapport exempelvis att bli tagen på allvar, bemötas med respekt, förståelse och empati.

Slutsatser och förslag

Socialstyrelsens och länsstyrelsernas erfarenheter från uppdragstiden visar på fördelarna med att koppla samman utvecklingsmedel med ett nationellt och regionalt kompetensstöd. De kommuner och ideella föreningar som tagit del av kompetensstödet har fått fördjupade kunskaper om Socialstyrelsens normering och metoder i arbetet när det gäller våld i nära relationer. För att kvalitetsutveckla sitt arbete har de kunnat söka utvecklingsmedel. På motsvarande sätt har de kommuner och ideella föreningar som har fått utvecklingsmedel kunnat använda kompetensstödet för att få stöd i sitt pågående utvecklingsarbete. Vidare har länsstyrelserna kunnat se hur utvecklingsmedlen har använts och hur kompetensstödet har fungerat. De har också kunnat identifiera nya utvecklingsområden och behov på lokal nivå.

Fortsatta stimulansmedel

De utvecklingsmedel som hittills har fördelats har gjort det möjligt för kommunerna att påbörja och fortsätta ett viktigt utvecklingsarbete. De nya föreskrifterna och allmänna råden om våld i nära relationer har till viss del inneburit att kommunerna har fått omdefiniera och förändra sin verksamhet när det gäller arbetet med våld i nära relationer. Kommunernas arbete går således framåt, men det finns fortfarande tydliga utvecklingsbehov. Det finns därför ett fortsatt behov av att stimulera detta arbete med statliga medel. Vid en eventuell fortsättning av fördelning av stimulansmedel föreslår Socialstyrelsen att man ser över möjligheterna att förändra och förenkla ansökningsförfarandet.

Ett förenklat ansökningsförfarande skulle till viss del kunna motverka några av de negativa aspekter som UCER funnit i det nuvarande förfarandet.

Genom ett förenklat ansökningsförfarande skulle även fler intressenter ges möjlighet att ta del av medlen, till exempel kommuner som inte hunnit så långt i sitt arbete. Detta ligger i linje med regeringens målsättning att minska skillnaderna mellan kommunerna i det stöd som erbjuds våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Vidare skulle ett förenklat ansökningsförfarande öka förutsättningarna att hinna förbruka medlen under ett kalenderår och även underlätta i planeringen för mottagarna av bidraget.

Prestationskraven har enligt den externa utvärderingen ökat förutsättningarna för att uppnå regeringens mål. Ett förenklat ansökningsförfarande behöver inte innebära en minskad möjlighet för Socialstyrelsen att styra riktningen på medlen. Socialstyrelsen skulle i samråd med länsstyrelserna kunna utarbeta riktlinjer för vad man kan ansöka medel för. Myndigheten bör vidare ges i uppdrag att följa upp användningen av medlen. En sådan uppföljning bör omfatta effekterna av statsbidraget.

De nya föreskrifterna om våld i nära relationer omfattar hälso- och sjukvårdens arbete. Inom hälso- sjukvården är arbetet med våld eftersatt och behöver stärkas. Landsting och vårdgivare har även efterfrågat utvecklingsmedel. Vid en eventuell fortsättning av stimulansmedel bör man därför

överväga om även landstingen ska ges möjlighet att ta del av statliga medel på området.

Syftet med medlen till kommuner respektive ideella föreningar har sett olika ut i nuvarande uppdrag. Socialstyrelsen anser att man fortsättningsvis behöver renodla uppdrag om fördelning av medel till kommuner respektive ideella föreningar.

Ett fortsatt kompetensstöd

Genom den nationella och regionala stödstrukturen för kunskapsöverföring som Socialstyrelsen och länsstyrelserna byggt upp under uppdragstiden har Socialstyrelsen nu en tydlig kanal för att nå ut med normering och kunskapsstöd på området våld i nära relationer. Länsstyrelserna har blivit en viktig kunskapsförmedlare till kommuner och ideella föreningar, som fått stöd både i kunskapsinhämtningen och implementeringen. Kompetensstödet ger också förutsättningar för kvalitetsutveckling av arbetet med målgrupperna och kan bidra till utvecklande av kunskapsbaserade verksamheter på lokal nivå. Vidare har länsstyrelserna möjlighet att följa upp utvecklingen i landet. Det finns därför ett stort behov av att upprätthålla stödstrukturen och arbeta vidare med kompetensstödet även i framtiden.

Socialstyrelsen och länsstyrelserna har identifierat ett antal utvecklingsområden för ett fortsatt kompetensstöd:

- Det behövs ytterligare satsningar på att utveckla arbetet med att stödja kommunerna i implementering och systematisk uppföljning.
- Det behövs ytterligare satsningar riktade till kommuner som inte kommit så långt i sitt arbete med våld i nära relationer.
- Det förebyggande arbetet i kommuner och ideella föreningar behöver samordnas och stärkas.
- De nya föreskrifterna och allmänna råden om våld i nära relationer omfattar också hälso- och sjukvården. Det bör därför övervägas om kompetensstödet även ska rikta sig mot hälso- och sjukvården. Ett sådant stöd i arbetet har även efterfrågats av landsting och vårdgivare. Samverkan skulle med fördel kunna ske med NCK¹⁰, som har regeringens uppdrag på nationell nivå att höja kunskapen när det gäller mäns våld mot kvinnor.

¹⁰ Redan nu pågår ett samarbete mellan länsstyrelserna och NCK inom ramen för kompetensstödet där man gemensamt har tagit fram en webbsida för kommuner på NCK:s kunskapsbank.

Bilaga 1. Uppföljning av 2014 års utvecklingsmedel

Kommunernas verksamhet med 2014 års utvecklingsmedel

Utvecklingsmedlen kunde under 2014 beviljas till kommuner och stadsdelsförvaltningar (sdf) som uppfyllde fyra följande prestationskrav:

- Kommunen/sdf ska visa att de har kunskap om omfattningen av våld i nära relationer i sin kommun/sdf.
- Kommunen/sdf ska visa att de har en gällande handlingsplan genom att de följer de rekommenderade åtgärderna under avsnittet Handlingsplan enligt SOSFS 2009:22.
- Kommunen/sdf ska visa att de har påbörjat det planerade utvecklingsarbetet enligt tidigare beslut om utvecklingsmedel (gällde endast de kommuner som beviljades medel år 2013).
- Kommunen/sdf ska ha påbörjat ett arbete med processer och rutiner för att följa upp socialtjänstinsatser på individ- och verksamhetsnivå som överlämnats till en annan utförare, till exempel insatsen skyddat boende på en kvinnojour.

En kommun eller sdf som inte ansökt om utvecklingsmedel tidigare och inte uppfyllde prestationskraven för 2014 kunde beviljas utvecklingsmedel för arbete med att uppnå de angivna prestationskraven.

För 2014 hade Socialstyrelsen 70 miljoner kronor att fördela till kommuner.¹¹ 117 ansökningar inkom, varav en avvisades. Socialstyrelsen beviljade medel till 111 kommuner och avlog ansökan från 5 kommuner. Samtliga 111 kommuner har fått svara på 2014 års redovisningsenkät. 109 av dem kom in med svaren i tid för att kunna behandlas i denna bilaga. Redovisningen i det följande avsnittet bygger således på återrapportering från 109 av de 111 kommuner som beviljades medel för 2014.¹²

Förbrukning av utvecklingsmedel

Totalt beviljade Socialstyrelsen 58,8 miljoner kronor för år 2014. Av dessa hade cirka 43,1 miljoner kronor förbrukats vid årsskiftet 2014/2015. Resterade medel fick användas fram till och med den 31 mars 2015.

¹¹ "Kommuner" används som begrepp för såväl kommuner som stadsdelsförvaltningar i redovisningen.

¹² I en del kommuner har arbetet med utvecklingsmedlen bedrivits tillsammans med en eller flera kommuner eller stadsdelsförvaltningar där kommunerna gemensamt beviljats utvecklingsmedel. En kommun har i dessa fall varit huvudansvarig för ansökan, och är också den som återrapporterar. Uppföljningen bygger som tidigare år på principen en beviljad ansökan = en återrapportering och därför omfattar denna rapport de 109 beviljade kommunernas redovisningar. Detta innebär att fler kommuner än vad som framgår av rapporten kan ha varit verksamma inom ett åtgärdsområde.

Genomfört arbete

Socialstyrelsen har beviljat medel inom ramen för tre övergripande utvecklingsområden:

- förutsättningar för en fungerande verksamhet
- socialtjänstens arbete med att upptäcka och utreda våldsutsatta
- socialtjänstens arbete med insatser för skydd, stöd och behandling samt uppföljning av insatser

Inom respektive utvecklingsområde har kommunerna kunnat ansöka om medel för specifika åtgärder. Om en kommun inte kunnat definiera sitt arbete i någon de angivna åtgärderna i ansökningshandlingarna har det funnits möjlighet att också ansöka om ”andra åtgärder”. Tabell 4 visar antalet kommuner som var verksamma inom de olika åtgärderna under 2014.

Tabell 4. Antal kommuner verksamma inom olika åtgärder. Flera alternativ kunde anges. Totalt antal kommuner = 109.

Åtgärd	Antal kommuner
Förutsättningar för en fungerande verksamhet	
Kvalitetsutveckling verksamhetsnivå	64
Samordning och samverkan	57
Socialtjänstens arbete med upptäckt, utredning och uppföljning	
Kvalitetsutveckling individnivå	54
Standardiserade bedömningsmetoder	45
Socialtjänstens arbete med insatser för skydd, stöd och behandling	
Skyddat boende eller annat tillfälligt boende	7
Vägen ut från skyddat boende	8
Våldsutsatta kvinnor	32
Barn som bevittnat/utsatts för våld	27
Våldsutövare	20
Andra åtgärder	34

Kvalitetsutveckling på verksamhetsnivå av arbete mot våld i nära relationer

Som framgår av tabell 4 arbetade en majoritet av kommunerna med att kvalitetsutveckla arbetet mot våld i nära relationer på verksamhetsnivå med stöd av 2014 års utvecklingsmedel. Kommunerna har framför allt genomfört kompetensutvecklande verksamheter, till exempel olika former av utbildning och vidareutbildning för såväl personal som chefer. Andra vanliga åtgärder har varit att ta fram och/eller uppdatera samt att implementera rutiner, riktlinjer, checklistor, handlingsplaner med mera. Att utreda förbättringsområden, genomföra kartläggningar och förbättra organisationer och system kan också nämnas. I övrigt har kommunerna arbetat med informationsspridning, nätverkande, med mera.

Samordning och samverkan

Ungefär hälften av kommunerna har arbetat med samordning och samverkan. Samverkan har skett såväl internt inom kommunens organisation som externt. Exempel på interna och externa samverkanspartners har varit

- kommunala funktioner som äldreomsorg, familj, barn och ungdom, missbruk och biståndshandläggning
- skolan
- ungdomsmottagningen
- hälso- och sjukvården
- Polisen
- Arbetsförmedlingen
- Försäkringskassan
- Kriminalvården
- Åklagarmyndigheten
- Länsstyrelsen
- andra kommuner
- ideella föreningar, som kvinnojourer och brottsofferjourer.

Samordning och samverkan har till exempel rört informations- och erfarenhetsutbyte inom och mellan organisationer samt utbildning och kompetensutveckling av personal. Andra exempel är omvärldsbevakning och samverkan kring att ta fram och arbeta med gemensamma rutiner, checklistor eller liknande. Samverkan kring enskilda ärenden och boende har vidare förekommit.

Flera kommuner har någon form av samordningsfunktion, till exempel en kvinnofridssamordnare, för kommunens arbete mot våld i nära relationer. Samordnarnas uppdrag kan till exempel handla om att samordna såväl intern som extern samverkan samt att samordna, stödja och hålla ihop arbetet med att ta fram nya eller uppdaterade rutiner, handlingsplaner och metoder. Det kan också handla om att stödja i arbetet med standardiserade bedömningsinstrument och planera kompetensutveckling, hålla i utbildningar och vara kunskaps- och metodstöd.

Kvalitetsutveckling på individnivå

Cirka hälften av kommunerna har under 2014 genomfört åtgärder för att på individnivå kvalitetsutveckla socialtjänstens arbete med att ge stöd till våldsutsatta kvinnor, till barn som bevittnat eller utsatts för våld och till våldsutövare. Arbetet har i övervägande utsträckning handlat om att ta fram, revidera eller implementera nya rutiner, flödesscheman, riktlinjer, lathundar och annat stödmaterial för att få arbetet att fungera bättre kring enskilda individer. Kompetensutvecklande åtgärder för den egna personalen har också varit vanligt. I ungefär hälften av dessa kommuner har arbetet varit särskilt inriktat på någon eller några specifika grupper.

Standardiserade bedömningsmetoder

Under året arbetade 45 kommuner med standardiserade bedömningsmetoder för att upptäcka, utreda och följa upp inom området våld i nära relationer. Arbetet har bland annat handlat om att utbilda personal i hur metoderna används, samt andra åtgärder för att implementera olika bedömningsmetoder.

Kommunernas redovisningar visar att det framför allt är bedömningsmetoderna FREDAs som använts. Vidare omnämns bland annat SARA (Spousal Assault Risk Assessment) och PATRIARK (bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv).

Exempel på resultat av arbetet med bedömningsinstrument är enligt några kommuner att handläggarna har fått större kunskap inom området våld i nära relationer och att de upplever det som ett stöd och att ”alla frågor ställs”. Vidare nämns att bedömningarna blir strukturerade och kvalitetssäkrade, samt att de ger en tydligare planering kring enskilda individer. Några kommuner redovisar att användningen av bedömningsinstrumenten har medfört en ökad medvetenhet bland brukare om den egna utsattheten och att FREDAs beskrivningen har fungerat som en ögonöppnare.

Insatser för skyddat boende eller andra tillfälliga boendeplatser samt vägen ut från skyddat boende

Ett fåtal kommuner har arbetat med skyddat boende eller andra tillfälliga boendeplatser. Fem kommuner har anpassat boendeplatserna särskilt för någon eller några grupper, vanligen för medföljande barn men också för våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, missbruksproblem, utländsk bakgrund, äldre, kvinnor som lever i samkönade relationer samt kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld.

Åtta kommuner har haft utvecklingsmedel för att arbeta med att stödja vägen ut från skyddat boende. Här har det bland annat handlat om att leta boendeplatser i andra kommuner eller om att tillhandahålla en kvinnofridslägenhet, jourlägenhet, utslussningslägenhet eller ett gruppboende. Coaching har också förekommit. Någon kommun har också arbetat för att kunna erbjuda våldsutövare annat boende så att den utsatta med barn kunnat bo kvar i det ordinarie boendet.

Arbete med våldsutsatta kvinnor

Sammanlagt 32 kommuner har arbetat med insatser till våldsutsatta kvinnor med stöd av utvecklingsmedlen. Åtgärderna har varit såväl individuella, i form av till exempel samtalsstöd, som gruppinriktade. Utbildning av personal har varit vanligt, bland annat i att kunna använda standardiserade bedömningsmetoder. I cirka 4 av 5 kommuner har åtgärderna omfattat en eller flera särskilda metoder, främst FREDAs och Utväg Skaraborg. Andra metoder som omfattats av insatserna är SARA, MI, ATV, PATRIARK, med flera. Ungefär en tredjedel av kommunerna har riktat åtgärder till särskilda grupper. Vanligen har dessa rört våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem eller funktionsnedsättning.

Arbete med barn

Totalt 27 kommuner har genomfört insatser för barn som bevittnat eller själva blivit utsatta för våld i nära relationer. I närapå samtliga fall har arbetet omfattat någon särskild metod. Den dominerande metoden har varit Trappan, en modell för krissamtal med barn från fyra år som upplevt våld i sin familj. Syftet är att ge barnen möjlighet att berätta om och bearbeta upplevelserna av våld för att därigenom minska risken för posttraumatiskt stressyndrom och andra psykiatriska problem. Andra modeller som använts är CPP (Child

Parent Psychotherapy), Project Support, KIBB (Kognitiv Integrerad Behandling vid Barnmisshandel), CAP (Children Are People), Kids Club, med flera.

I 23 kommuner har arbetet omfattat råd och stöd till föräldrar och andra närstående utifrån barnets behov.

Arbete med våldsutövare

Ett tjugotal kommuner har arbetat med insatser till våldsutövare. Arbetet har bland annat handlat om utbildning av personal i olika standardiserade metoder samt individuella insatser och gruppinsatser gentemot våldsutövare. I 19 av kommunerna omfattade arbetet särskilda metoder. Här har det framför allt handlat om ATV (Alternativ Till Våld), ett kompetens- och behandlingscenter mot våld i nära relationer som startade i Norge. I enstaka kommuner har MPV (Möta Pappor med Våldsproblematik), MI (motiverande samtal), Föräldraskap vid våld, med flera använts.

I 18 av kommunerna har insatserna innehållit komponenter som satt barnets behov i fokus. Som exempel har våldsutövare informerats om de konsekvenser det innebär för barn att bevittna våld eller bli utsatta för våld.

Andra åtgärder

Sammanlagt 34 kommuner har redovisat att de har arbetat med ”andra åtgärder”. Vanligen har arbetet handlat om fortbildning och handledning av personal samt att ta fram handlingsplaner, rutiner, kartläggningar, etcetera. Arbete för att förbättra samverkan mellan olika aktörer har också förekommit. I en kommun har forskare genomfört intervjuer med våldsutsatta kvinnor som varit i kontakt med socialtjänsten i syfte att identifiera möjligheter och begränsningar i stödet till våldsutsatta personer.

Fokus på vissa målgrupper

Tabell 5 visar i vilken utsträckning kommunerna har riktat sig till en viss målgrupp inom respektive åtgärd.

Tabell 5. Antal kommuner som riktat viss åtgärd till vissa målgrupper. Flera alternativ kunde anges.

Namn på åtgärd	A	B	C	D	E	F	G	H
Kvalitetsutveckling verksamhetsnivå (n=64)	35	22	20	15	12	24	17	8
Kvalitetsutveckling individnivå (n=53)	26	15	14	12	8	16	13	12
Skyddat boende/annat tillfälligt boende (n=7)*	2	2	2	2	2	2	1	0
Vägen ut från skyddat boende (n=8)	6	0	0	2	1	1	1	1
Våldsutsatta kvinnor (n=32)	22	4	6	2	2	3	2	3
Andra åtgärder (n=34)	16	13	7	8	5	9	8	13

- A. Nej, ingen särskild grupp
- B. Ja, våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning
- C. Ja, våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem
- D. Ja, våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund
- E. Ja, våldsutsatta kvinnor i samkönade relationer
- F. Ja, våldsutsatta äldre kvinnor över 65 år
- G. Ja, kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld
- H. Ja, annan särskild grupp

* Tre kommuner riktade också insatser till medföljande barn.

Flertalet kommuner är nöjda med resultatet

I sin återsrapportering har kommunerna beskrivit vilka resultat de har uppnått under år 2014 och själva fått bedöma i vilken mån resultaten har motsvarat deras förväntningar. En samlad genomgång av materialet visar att en majoritet av kommunerna anser att de uppnått de förväntade resultaten i stor utsträckning eller helt (se tabell 6).

Tabell 6. I vilken utsträckning motsvarar resultaten under 2014 förväntade resultat? Antal kommuner per betygsnivå.

Namn på åtgärd	Helt	I stor utsträckning	Delvis	I liten utsträckning	Inte alls
Kvalitetsutveckling verksamhetsnivå (n=64)	6	36	21	1	0
Samordning och samverkan (n=57)	9	30	18	0	0
Kvalitetsutveckling individnivå (n=54)	10	25	15	4	0
Standardiserade bedömningsmetoder (n=45)	10	18	13	4	0
Skyddat boende/annat tillfälligt boende (n=7)	0	3	3	1	0
Vägen ut från skyddat boende (n=8)	1	3	4	0	0
Våldsutsatta kvinnor (n=32)	9	9	10	4	0
Barn som bevittnat/utsatts för våld (n=27)	5	14	6	2	0
Våldsutövare (n=20)	2	10	7	1	0
Andra åtgärder (n=34)	6	15	11	2	0

En majoritet följer upp den egna verksamheten

Runt 70 procent av kommunerna redovisar att de har följt upp eller utvärderat det arbete som genomförts med utvecklingsmedel, alternativt planerar att följa upp eller utvärdera. Absolut vanligast är det att kommunerna följer upp resultatet av insatserna internt. Uppföljningarna har genomförts av verksamhetschefer, projektledare, personal, samordnare, metodansvariga och forskare.

De ideella föreningarnas verksamhet med 2014 års utvecklingsmedel

Utvecklingsmedel

Under 2014 kunde ideella föreningar som bedrev verksamhet för någon av målgrupperna söka utvecklingsmedel. De ideella föreningar som tilldelades medel år 2013 behövde redovisa att de hade påbörjat det planerade utvecklingsarbetet enligt ansökan för 2013 för att kunna beviljas nya medel för 2014.

För 2014 hade Socialstyrelsen 20 miljoner kronor att fördela till ideella föreningar. Totalt 116 ansökningar inkom 2014, varav en ansökan återtogs och tre kom för sent och avvisades. Socialstyrelsen beviljade medel till 95 föreningar och avslog ansökan från 17 föreningar. Redovisningen i det följande avsnittet bygger på återsrapportering från 94 av de 95 föreningar som beviljades medel för 2014 och som skickade in svaren i tid för att kunna behandlas i denna bilaga.

Förbrukning av utvecklingsmedel

Av de 20 miljoner kronor som beviljades för år 2014 hade cirka 19,5 miljoner kronor förbrukats vid årsskiftet 2014/2015. Resterande medel fick användas fram till och med den 31 mars 2015.

Genomfört arbete inom respektive åtgärdsområde

Socialstyrelsen har beviljat medel inom ramen för två övergripande åtgärdsområden:

- arbete med dokumentation och statistik
- arbete med skydd, stöd och behandling.

Vad gäller det första utvecklingsområdet så framgår det av föreningarnas återrapportering för 2014 års utvecklingsmedel att omkring hälften av dem arbetade med att utveckla föreningens dokumentation och statistik. En majoritet jobbade med att förbättra såväl dokumentation som statistikföring.

Ett stort antal föreningar rapporterade att de på ett eller annat sätt var verksamma med åtgärder inom området skydd, stöd och behandling under 2014. I likhet med tidigare år var det flest antal föreningar, 45 stycken, som arbetade med insatser riktade till våldsutsatta kvinnor, medan endast 10 föreningar genomförde stödinsatser för våldsutövare. Tabell 7 visar antalet föreningar som var verksamma inom respektive område under 2014.

Tabell 7. Antal föreningar verksamma inom olika åtgärdsområden 2014. Flera alternativ kunde anges. Totalt antal föreningar = 94.

Åtgärdsområde	Antal föreningar
Dokumentation	41
Statistik	40
Skyddat boende	35
Våldsutsatta kvinnor	45
Barn som bevittnat/utsatts för våld	38
Våldsutövare	10
Andra åtgärder	26

Dokumentation

Som framgår av tabell 7 arbetade 41 föreningar med dokumentation under 2014. Genom att kartlägga verksamhetens olika delar identifierade föreningarna sina behov och skyldigheter när det gäller dokumentation samt utarbetade planer för hur de säkerställer att de uppfyller de krav som ställs vid insatser som beslutas av socialtjänsten.

Arbetet innefattade olika typer av dokumentation som rutinbeskrivningar, checklistor och blankettmallar. Många föreningar jobbade med att utveckla handlingsplaner, krisplaner och skyddsplaner. Ett antal satsade på att förbättra sin journalföring och andra tog även fram självskattnings- och utvärderingsenkäter. Vissa säkerställde att de erbjuder relevant och samstämmig information på ett flertal språk.

Flera föreningar uppgraderade sin IT-utrustning med nya datorer, servrar, skrivare och ny programvara för journalföring. I och med inköp av ny hård- och mjukvara har föreningarna också utbildat personalen i dokumentation. Flera föreningar har också köpt kassaskåp för säker dokumentförvaring.

Statistik

Återrapporteringen visar att 40 föreningar arbetade med att utveckla sin statistikföring under 2014 i syfte att kunna kartlägga, följa upp, utvärdera och rapportera verksamheten. Olika typer av data har samlats in, till exempel persondata, hur och varför personen kontaktade föreningen, hot- och riskbedömning samt vilken eller vilka åtgärder kontakten resulterade i och när. Föreningar som erbjuder skyddat boende förde även statistik på antalet nätter, antalet avvísningar och orsakerna till avvísningarna.

Många föreningar nämner att de har ökat digitaliseringen av sin statistik och att de har satsat på att utbilda personal och i vissa fall volontärer i att föra in uppgifter i programvara som Excel. Ett tiotal föreningar nämner Excel som sitt statistikverktyg. Många föreningar har jobbat både med att sätta rutiner för vem som ska föra statistik och att utveckla formulär och mallar i syfte att förenkla och effektivisera registreringen av data.

Skyddat boende

Totalt 35 föreningar, strax under 40 procent av de som beviljades utvecklingsmedel 2014, arbetade i någon form med skyddat boende. Ett femtontal föreningar nämner att man specifikt satsat på att anpassa boendet efter barnens behov och att göra miljön mer stimulerande med nya pedagogiska leksaker. Många har också investerat i ökad boendestandard och trivsel med nya möbler och ny inredning, och även förbättrat tillgängligheten via ökad bemanning och ökad funktionshindersanpassning. Ett flertal har arbetat med säkerhet och satsat på inköp av larm och säkerhetsdörrar, men även jobbat med att säkra rutiner som rör telefonsamtal, inloggning på internet, utomhusaktiviteter och så vidare.

Föreningarna rapporterar att åtgärderna har resulterat i att de har kunnat erbjuda fler kvinnor hjälp under längre perioder och under tryggare förhållanden. Förbättringarna i den fysiska miljön har gjort vistelserna mer stimulerande och lättillgängliga för alla, inte minst för medföljande barn och för funktionshindrade.

Stödsatser för våldsutsatta kvinnor

Totalt 45 föreningar arbetade under 2014 med stöd- och behandlingsinsatser riktade till våldsutsatta kvinnor. Insatserna inkluderade bland annat olika former av samtalsterapi, i grupp, enskilt eller i par, hjälp i vård- och myndighetskontakter, bemannad jourtelefon för råd och akut stöd samt juridisk rådgivning i ärenden som rör asyl, brottsmål, vårdnadstvist, bodelning och så vidare. Insatser inom åtgärdsområdet riktades också till personal och volontärer i form av studiebesök, nätverkande och fortbildning.

Många föreningar nämner att de använder sig av metoder som motiverande samtal, kognitiv beteendeterapi, FREDAs och Trappan-modellen, men även Child Parent Psychotherapy och egenutvecklade metoder förekommer. Tabell 8 visar att ett flertal föreningar har riktat sin verksamhet till framför allt våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund och till kvinnor utsatta för hedersrelaterat våld.

Stödinsatser för barn som bevittnat eller utsatts för våld

Sammanlagt 38 föreningar arbetade under 2014 med stödinsatser riktade till barn som bevittnat eller utsatts för våld. Majoriteten av dem, cirka 80 procent, inkluderade även föräldrar och närstående i olika typer av insatser, till exempel samtalsstöd om föräldrarollen, hjälp att utveckla sociala kontakter och nätverk, samt stöd i myndighetskontakter.

Nästan 70 procent av föreningarna uttrycker stor förnöjsamhet med insatserna och menar att de under 2014 både förbättrade sina stödinsatser och utökade antal insatser via samtal, gruppverksamhet och olika former av olika inom- och utomhusaktiviteter. Föreningarna vittnar om att de har haft möjlighet att hjälpa fler barn än tidigare till en fungerande och trygg vardag med kamrater i och utanför förskola och skola. Över 60 procent av föreningarna arbetade utifrån en särskild metod, många nämner Trappan-modellen, men även andra metoder som MI och Child Parent Psychotherapy.

Stödinsatser för våldsutövare

Sammanlagt 10 av de föreningar som beviljades medel under 2014 arbetade med stödinsatser riktade till våldsutövare, både genom individuella stödsamtal och genom gruppbehandlingar. Föreningarna har arbetat enligt olika metoder som till exempel MI, Alternativ till våld (ATV), Acceptance Commitment Therapy (ACT), och Aggression Replacement Training (ART).

Personalen har deltagit i utbildning och erfarenhetsutbyte, ett par föreningar har utvecklat samverkan med andra aktörer som socialtjänsten och kvinnojourer för att nå fler och kunna erbjuda ett bredare stöd. Samverkan bidrar dessutom till att ge en mer heltäckande bild av målgruppen. Några föreningar rapporterar om uppsökande verksamhet som informations- och marknadsföringsinsatser riktade till bland annat kriminalvården, socialtjänsten, skolor och vårdcentraler. Samtliga föreningar uppger att de har barnperspektivet i fokus i sitt arbete och att de, genom hela behandlingen, betonar vikten av att våldsutövaren har förståelse för barnets utveckling och behov.

Andra åtgärder

Sammanlagt 26 föreningar använde 2014 års utvecklingsmedel inom andra åtgärder än de som rapporterats ovan. Insatserna har sett lite olika ut och många föreningar har jobbat med flera insatser inom kategorin. Ett tjugotal har finansierat fortbildning och handledning av personal och volontärer, medan ett tiotal har satsat på att sprida information och marknadsföra sin verksamhet. Ett fåtal har valt att köpa tjänster av tolkar och jurister, medan en förening har satsat medel på att utvärdera den egna verksamheten. Ytterligare några stycken har använt medlen till resor och utrustning.

Fokus på vissa målgrupper

Tabell 8 visar en summering av svaren på Socialstyrelsens fråga om föreningen riktat sig till en viss målgrupp inom åtgärdsområdena skyddat boende respektive våldsutsatta kvinnor. Inom åtgärder för skyddat boende anger över hälften av föreningarna att de särskilt riktat sig till våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund och nästan lika många vänder sig till kvinnor som har drabbats av hedersrelaterat våld. Samtidigt anger cirka 40 procent av

föreningarna som arbetar med skyddat boende att de inte vänder sig till någon särskild grupp.

När det gäller stöd och behandling för våldsutsatta kvinnor är fördelningen snarlik, över hälften riktar sig särskilt till kvinnor med utländsk bakgrund medan en dryg tredjedel inte har någon specifik målgrupp i fokus. Få föreningar vänder sig specifikt till våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning, med missbruksproblem eller kvinnor som lever i samkönade relationer.

Tabell 8. Antal föreningar som riktat viss åtgärd till vissa målgrupper. Flera alternativ kunde anges.

Målgrupp	Skyddat boende (n=35)	Våldsutsatta kvinnor (n=45)
Ingen särskild grupp	15	16
Medföljande barn	16	-
Våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning	7	8
Våldsutsatta kvinnor med missbruksproblem	3	9
Våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund	19	24
Våldsutsatta kvinnor i samkönade relationer	7	8
Våldsutsatta äldre kvinnor över 65 år	11	12
Kvinnor som drabbas av hedersrelaterat våld	17	18
Annan grupp (barn, ungdomar, nyblivna föräldrar, småbarnsföräldrar)	4	8

Flertalet föreningar är nöjda med resultatet

I återrapporteringen för 2014 ombads föreningarna att uppskatta i vilken utsträckning de tycker sig ha nått det förväntade resultatet inom sitt åtgärdsområde. En sammanställning enligt tabell 9 visar att inom fem av sex åtgärdsområden menar över 50 procent av de aktiva föreningarna att resultatet i stor utsträckning eller helt och hållet motsvarar förväntningarna. När det gäller de föreningar som stödjer våldsutsatta kvinnor och de som jobbar med skyddat boende menar hela 70–80 procent att de har nått förväntat resultat i stor utsträckning eller helt och hållet. Minst nöjda med resultatet är de tio föreningar som arbetar med insatser riktade till våldsutövare, där hälften anger att resultatet endast delvis eller i liten utsträckning nått upp till det förväntade resultatet.

I de fall där föreningarna varit mindre nöjd med det egna resultatet har det ofta rört resursbrist, i form av pengar, personal och tid.

Tabell 9. I vilken utsträckning 2014 års resultat motsvarade förväntat resultat. Antal föreningar per åtgärdsområde och andel (procent) per betygsnivå.

Åtgärdsområde	Helt	I stor utsträckning	Delvis	I liten utsträckning	Inte alls
Dokumentation och statistik (n=46)	22	37	30	7	4
Skyddat boende (n=35)	40	34	26	0	0
Våldsutsatta kvinnor (n=45)	31	51	16	2	0
Barn som bevittnat/utsatts för våld (n=38)	35	33	24	5	3
Våldsutövare (n=10)	22	22	22	34	0
Andra åtgärder (n=26)	12	58	19	11	0

En majoritet följer upp den egna verksamheten

Över 70 procent av föreningarna uppger att de på ett eller annat sätt har följt upp de åtgärder som genomförts med hjälp av utvecklingsmedel. Ett femton-tal anger att de planerar att följa upp eller utvärdera verksamheten senare under året.

Uppföljningen har gjorts av verksamhetschefer, styrelsemedlemmar, revisorer, personal, sakkunniga eller inhyrda konsulter, enskilt eller i grupp. Uppgifter har inhämtats genom utvärderingsenkäter och egen statistik, men också fångats upp i samtal, exempelvis i samband med personalmöten. Många föreningar nämner att uppföljningen har gett en bra lägesbild över verksamhetens olika delar och att resultatet är användbart i flera avseenden; vid resursplanering och vid identifiering och prioritering av lämpliga utvecklingsområden.

Länsstyrelsernas kompetensstöd

I det följande redovisas några iakttagelser som avser länsstyrelsernas kompetensstöd under 2014. Texten bygger på rapporter som länsstyrelserna skickat till Socialstyrelsen. Rapporterna har sammanställts av Socialstyrelsen.

Vad har kompetensstödet innehållit?

Länsstyrelserna har inom ramen för kompetens- och metodstödet sammantaget erbjudit information och utbildning med utgångspunkt i bland annat följande material:

- *Våld i nära relationer* (SOSFS 2014:4)
- *Våld – En handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld* (Socialstyrelsen 2011-6-9)
- *Socialnämnders respektive ideella föreningars ansvar för god kvalitet m.m. vid utförandet av insatser enligt socialtjänstlagen* (Socialstyrelsens meddelandeblad nr 2/2012)
- *Ensam och utsatt. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med utländsk bakgrund* (Socialstyrelsen 2014-1-7)
- *Vänd dem inte ryggen. Utbildningsmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck* (Socialstyrelsen 2014-1-6)
- *Blånader och silverhår. Utbildningsmaterial om våld mot äldre kvinnor* (Socialstyrelsen 2014-1-4)
- *Fristad från våld. En vägledning om skyddat boende* (Socialstyrelsen 2013-9-2)
- *Skylla sig själv? Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor och missbruks- eller beroendeproblem* (Socialstyrelsen 2011-10-1)
- *Sällan sedda. Utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning* (Socialstyrelsen 2011-9-6).
- Bedömningsmetoder, framför allt vägledning och information om FREDA.

Några länsstyrelser nämner också Öppna jämförelser och material som *Ingen ser oss*, *Det finns stunder*, *Vi som överlevde* och *Blott du mig älskar*.

Hur har kompetensstödet erbjudits?

Länsstyrelserna har genomgående erbjudit kommuner och ideella organisationer utbildningsinsatser, bland annat i form av halv- eller heldagsutbildningar. Vidare arrangerade länsstyrelserna tillsammans med Socialstyrelsen sju regionala konferenser under senare delen av 2014. Konferenserna syftade till att informera och nå ut med de nya föreskrifterna på området våld i nära relationer (SOSFS 2014:4). Föreskrifterna omfattar både socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Konferenserna vände sig därmed till båda dessa målgrupper. Kommunbesök har vidare varit en vanlig metod för att nå ut med information och utbildningsinsatser till kommunerna. Konsultationsstöd via telefon har också förekommit. Nätverksträffar var ytterligare ett viktigt forum under året.

Länsstyrelserna rapporterar att insatserna i de flesta fall, och i större eller mindre omfattning, nått personalen från samtliga kommuner i länen. Bland de ideella organisationerna som tagit del av kompetensstödet kan kvinnojourer, tjejjourer och brottsofferjourer nämnas. Andra var Rädda barnen, Bris, Idrottens hus, Handikappförbunden, Frälsningsarmén, Stadsmissionen, VOOV (Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta), Kriscentrum för män, IOGT-NTO, RFHL, med flera.

Bilaga 2. Bilagor som finns tillgängliga på Socialstyrelsens webbplats

Umeå Centre for Evaluation Research (UCER) har på uppdrag av Socialstyrelsen genomfört den externa utvärderingen, inklusive en brukarundersökning. Bilagorna finns tillgängliga på Socialstyrelsens webbplats, <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2015/2015-5-13>:

- Utvärdering av statens nya modell för fördelning av medel för kvalitetsutveckling av arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare: Slutrapport (diarienummer 5.2- 26769/2012)
- Utvärdering av utvecklingsmedel för kvalitetsutveckling av arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare: Delrapport 1(diarienummer 5.2- 26769/2012)
- Utvärdering av utvecklingsmedel för kvalitetsutveckling av arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare: Delrapport 2 (diarienummer 5.2- 26769/2012)